

Ringvirkningsanalyse av havbruksnæringa i Vest-Finnmark

Prosjekteier:
Vest-Finnmark Regionråd

Dato:

15. mars 2019

Prosjektleder:
Edmund Jr. Mikkelsen
Noodt & Reiding AS

Innhold

Sammendrag.....	4
1. Innledning.....	6
1.1. Bakgrunn for analysen	6
1.2. Temaområder	6
1.3. Metode – Avgrensning og datainnsamling	6
2. Vest-Finnmark – Befolkning og sysselsetting kommunenivå	8
2.1. Befolkning og befolkningsutvikling.....	8
2.2. Sysselsetting	8
3. Havbruksnæringa i Finnmark	11
3.1. Verdikjeden.....	11
3.2. Produksjonsvolum og verdi	12
3.3. Oppdrettstillatelser fordelt på type virksomhet	14
3.4. Kommunevis fordeling av oppdrettstillatelser og lokaliteter.....	16
3.5. Lokalitetsstørrelser – Produksjonspotensialet per lokalitet.....	17
4. Sysselsetting i havbruksnæringa i Vest-Finnmark.....	20
4.1. Sysselsetting i havbrukssektoren.....	20
4.2. Sysselsetting i havbruksnæringa i Vest-Finnmark	20
4.3. Andel pendling i havbrukssektoren	21
5. Havbruksnæringas innkjøp nasjonalt og regionalt/lokalt	22
5.1. Utvalg og datamateriale	22
5.2. Innkjøp totalt	22
5.3. Innkjøp fra leverandører i Vest-Finnmark	24
5.4. Innkjøp fordelt på geografi.....	24
5.3.1. Vest-Finnmark.....	24
5.3.2. Alta.....	25

5.3.3.	Hammerfest.....	26
5.3.4.	Kvalsund.....	27
5.3.5.	Loppa	27
5.3.6.	Nordkapp.....	28
5.3.7.	Måsøy	28
5.3.8.	Hasvik.....	29
6.	Oppsummering og sentrale utviklingstrekk i havbruksnæringa – påvirkning på lokale ringvirkninger.....	30
6.1.	Oppsummering.....	30
6.2.	Sentrale utviklingstrekk – påvirkning på lokale ringvirkninger.....	31
7.	Referanser	33

Sammendrag

Bilde 1 Verdens største forflåte levert i 2016 til NRS Farming AS, region Finnmark (Kilde: Namdalsavisa)

Vi har i denne rapporten som er utført på oppdrag for Alta kommune og Vest-Finnmark Regionråd synliggjort at havbruksnæringa i regionen gir til dels betydelige ringvirkninger i form av sysselsetting på primæraktiviteter som matfisk, slakteri og settefisk, samt på avledet virksomhet som leverandører av varer og tjenester. Analysen er bygd på data for året 2017 fra de tre havbruksselskapene som kontrollerer samtlige tillatelser for matfiskproduksjon i regionen;

- Cermaq, region Finnmark
- Grieg Seafood Finnmark
- NRS Farming, region Finnmark

Selskapene foretok totale innkjøp av varer og tjenester på rundt 3,1 milliarder kroner i 2017 fra leverandører over hele landet. Den desidert største kategorien er innkjøp av fôr på 1,3 milliarder kroner, tilsvarende 42% av innkjøpene. Produksjonen av fôr er konsentrert til noen få fabrikker nasjonalt, og lokaliseringa av disse får innvirkning på lokale/regionale ringvirkninger. Førselskapene som leverer til aktørene i Finnmark er Ewos AS, Ballstad i Troms (957 mill NOK), Biomar AS, Myre i Nordland (196 mill NOK) og Skretting AS, Stokmarknes i Nordland (173 mill NOK). I Finnmark produserer selskapet Polarfeed Øksfjord fôr på sin fabrikk i Loppa kommune, men selskapet har foreløpig ikke lyktes i å komme inn som leverandør til havbruksselskapene i Vest-Finnmark.

Innkjøp av varer og tjenester fra leverandører i Finnmark var på om lag kr. 447 millioner som tilsvarer 15% av de totale innkjøpene. Holder vi for utenfor, utgjorde innkjøpene fra Finnmark 25%. De største innkjøpskategoriene var produksjon av plastemballasje, finans og forsikring, varehandel og bilverksteder, elektro, tauverk -og nettproduksjon, brønnbåt samt reparasjon og vedlikehold av skip og båter.

Innkjøp fra leverandører i de 7 oppdrettskommunene i Vest-Finnmark var på kr. 411 millioner. Geografisk fordelte innkjøpene seg med Alta kommune som størst med kr. 300 millioner (73% andel) etterfulgt av Hammerfest med 83,5 millioner (20% andel). Kun kr. 25,5 millioner kom fra leverandører lokalisert i de andre 5 kommunene (7% andel).

Havbruksnæringa i Vest-Finnmark er svært konsentrert gjennom at nesten samtlige oppdrettstillatelser er kontrollert av tre store selskaper. I tillegg er en 4. gigant, Salmar Nord AS i ferd med å etablere seg i regionen. Selv om dette i utgangspunktet kan være utfordrende for mindre lokale leverandører, ser vi at de store selskapene er opptatt av å prioritere innkjøp fra leverandører som er lokalisert i regionen eller i kommunen der aktivitetene foregår. Dette gir åpenbart muligheter for også mindre leverandører hvis de kan levere i forhold til kundekrav.

Den positive viljen som er hos havbruksselskapene for å foreta innkjøp lokalt og regionalt bør leverandørene i regionen utnytte gjennom samarbeid og/eller oppkjøp/fusjon for å kunne levere både bredde og volum, samt teknologisk nivå på varer og tjenester. På større investeringer som i forflåter og oppdrettsbåter kan en mulighet for lokale leverandører være å komme inn på levering/installasjon av utstyr og innredning. Vi har eksempler på at selskaper innenfor bygge bransjen har utført ombygginger/utvidelser av bygningsdelen på forflåter. På bygging av fiskefartøyer er det ikke uvanlig at reder bruker lokale leverandører på utrustning av fartøyet på områder som skipselektronikk, hydraulikk/vinsjer, innredning mv.

Innovasjonsgraden og takten er høy i havbruksnæringa. Dette sammen med størrelsen og veksten, og at mange av primæroppgavene (fortsatt) er desentralisert, gir muligheter for etablerte leverandører og gründere som ønsker å etablere en posisjon som foretrukket leverandør. For vertskommunene vil fokus på tilrettelegging for etablering av leverandørnæring stå sentralt, og skape attraktive lokalsamfunn som bidrar til minst mulig innpendling i samarbeid med havbruksselskapene og øvrig næringsliv, FoU og virkemiddelapparat.

1. Innledning

1.1. Bakgrunn for analysen

Denne rapporten er utarbeidet på oppdrag for Alta kommune og Vest-Finnmark Regionråd som ønsker en kartlegging av havbruksnæringas ringvirkninger for kommunene i regionen.

Oppdraget er utført i samarbeid med oppdrettsselskapene i regionen og hvor teamet har bestått av følgende medlemmer:

- Jana Hekkelstrand, controller Cermaq, region Finnmark
- Jessica Lien Johnsen, controller Grieg Seafood Finnmark
- Ingrid Rønning, controller NRS Farming AS
- Kurt Johnsen, senior bedriftsrådgiver Noodt & Reiding AS
- Edmund Jr. Mikkelsen, senior bedriftsrådgiver Noodt & Reiding AS

Noodt & Reiding har foretatt databearbeidingen er også eneansvarlig for de data og konklusjoner som framstilles i rapporten.

1.2. Temaområder

I rapporten belyses følgende temaområder:

- Antall direkte sysselsatte i havbruksnæringa
- Antall sysselsatte i lokale leverandørbedrifter/underleverandører
- Omsetning i oppdrettsselskapene i 2017
- Samlede lokale tjenestekjøp
- Forventet utvikling av lokale tjenestekjøp vs. sentrale innkjøpsavtaler
- Andre ringvirkninger i form av sponing av idrett mv., utdanningstilbud, kunnskapsinnhenting mv.

1.3. Metode – Avgrensning og datainnsamling

Analysen er avgrenset til ringvirkninger som skapes av primæraktivitetene til de tre havbruksnæringsselskapene som har oppdrettsproduksjon i kommunene i Vest-Finnmark gjeldende for 2017. Primæraktivitetene skaper ringvirkninger både i den enkelte kommune, i regionen og utenfor regionen i form av direkte sysselsatte, investeringer, samt i form av innkjøp av varer og tjenester innenfor en rekke ulike kategorier som fôr, transport, vedlikehold og reparasjoner

mv. I analysen har vi prøvd å identifisere ringvirkningene som skapes på de ulike geografiske nivåene for å få et estimat på hvor stor del av ringvirkningene som skapes i Vest-Finnmark.

Hovedkilden for data på innkjøp og sysselsetting, samt andre ringvirkninger kommer fra følgende tre selskaper som kontrollerer oppdrettsproduksjonen i Vest-Finnmark:

- Cermaq, region Finnmark
- Grieg Seafood Finnmark
- NRS Farming, region Finnmark

Primærdataene fra disse har vært helt avgjørende for å kunne utarbeide denne rapporten. I tillegg til dette har vi brukt sekundærdata fra offentlige registre som bl.a. SSB og Fiskeridirektoratet.

2. Vest-Finnmark – Befolkning og sysselsetting kommunenivå

2.1. Befolkning og befolkningsutvikling

Finnmark fylke hadde per 1. januar 2018 en befolkning på 76 167 innbyggere fordelt på 19 kommuner. Fra 1. januar 2000 har befolkningen økt med 2 108 innbyggere tilsvarende 2,85%. De tre største kommunene Alta, Hammerfest og Sør-Varanger hadde samlet 41 339 innbyggere ved utgangen av 2017 som representerte om lag 55% av fylkets befolkning. Ved inngangen til år 2000 var andelen på 48%.

I Vest-Finnmark hadde de 7 kommunene, som denne analysen omfatter, en samlet befolkningsvekst på 3 852 innbyggere fra 2000 til 2018, tilsvarende 11%. Her er det imidlertid kun Alta og Hammerfest som har vekst, mens de andre kommunene har opplevd en til dels betydelig befolkningsnedgang som vist i tabellen under.

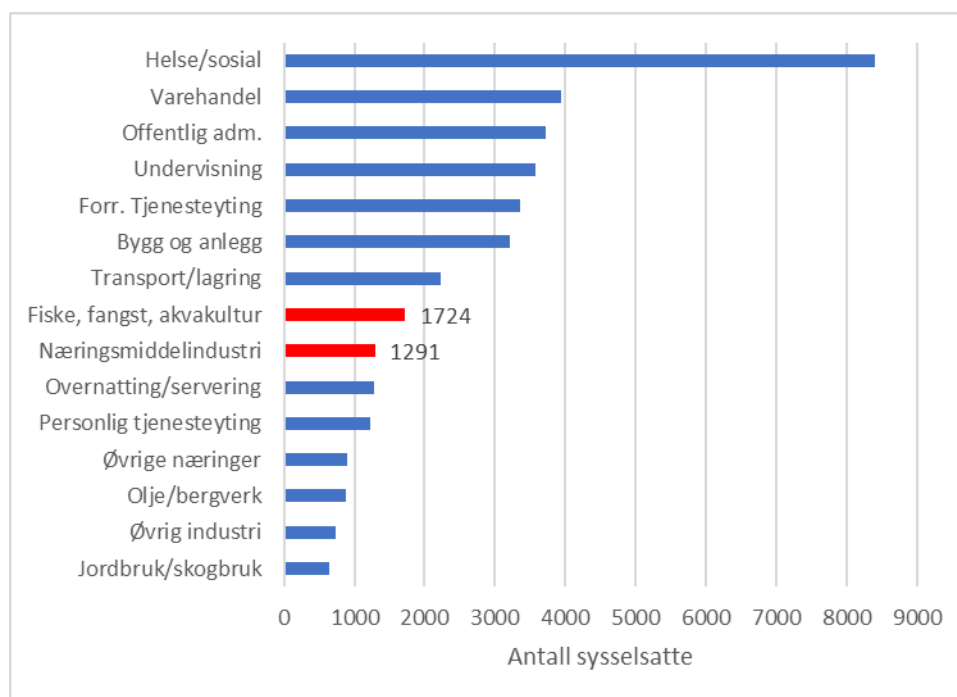
Tabell 1 Befolkning og befolkningsutvikling i Vest-Finnmark, 2000-2018 (Kilde: SSB)

	Befolkning per 1.1.		Endring 2000-2018	
	2000	2018	Antall	%-vis
Alta	16 837	20 635	3 798	23 %
Hammerfest	9 213	10 533	1 320	14 %
Nordkapp	3 517	3 239	- 278	-8 %
Måsøy	1 477	1 231	- 246	-17 %
Kvalsund	1 106	1 027	- 79	-7 %
Hasvik	1 200	1 022	- 178	-15 %
Loppa	1 426	941	- 485	-34 %
Sum	36 776	40 646	3 852	11 %

2.2. Sysselsetting

Totalt antall sysselsatte i Finnmark utgjorde i 2017 37 143 personer. Av dette var om lag 2 875 personer ansatt i sjømatnæringa som inkluderer ansatte i både fiskeri og havbruk, samt fiskeindustri. Helse- og sosialsektoren er størst med om lag 8 400 ansatte fulgt av varehandel med 4 000 ansatte og offentlig administrasjon med 3 700 ansatte slik det fremgår av figuren under. Fordelingen mellom offentlig og privat sektor var på henholdsvis 42% og 58%.

Figur 1 Sysselsetting i Finnmark etter næringskategorier, 2017 (Kilde: Kommuneprofilen SSB)

I kommunene i Vest-Finnmark var totalt antall sysselsatte på om lag 19 430 personer. Sammenlignet med 2000 var det en vekst i sysselsettingen på 2 850 personer, tilsvarende 17%. Som for befolkningsutviklingen var veksten drevet frem av kommunene Alta og Hammerfest, mens hos de øvrige kommunene har det vært en til dels betydelig nedgang i antall sysselsatte. Befolkningsnedgangen kan i stor grad forklares med et sterkt fallende arbeidsmarked over tid i disse kommunene.

I tabellen under har vi synliggjort forholdet mellom sysselsatte med bosted i kommunene og sysselsatte med arbeidssted i kommunene, og graden av inn- og utpendling i de enkelte kommunene. Positiv pendlingsbalanse, som er tilfellet for Alta og Hammerfest i 2017, uttrykker et arbeidsmarked som ikke klarer å dekke behovet gjennom sysselsatte som har bosted i kommunen. Motsatt vil det være for kommunene med negativ pendlingsbalanse, der det lokale arbeidsmarkedet ikke er tilstrekkelig stort og/eller relevant kompetansemessig for alle sysselsatte med bosted i kommunene.

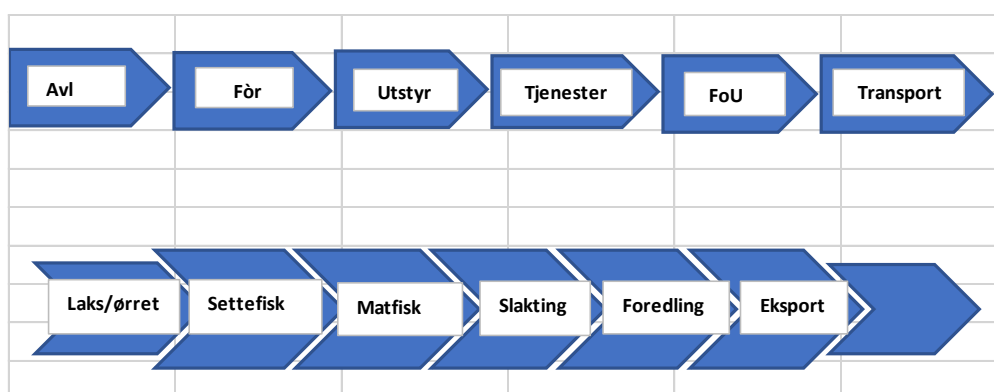
Tabell 2 Sysselsatte etter arbeidssted og bosted – pendling (Kilde: Kommuneprofilen SSB)

	Sysselsatte med bosted i kommunen		Pendling ut av kommunen		Pendling inn til kommunen		Sysselsatte med arbeidssted i kommunen		Pendlingsbalanse (innpendling minus utpendling)	
	2000	2017	2000	2017	2000	2017	2000	2017	2000	2017
Alta	8 239	10 305	1013	917	691	1065	7 917	10 453	-322	148
Hammerfest	4 799	5 572	500	491	388	768	4 687	5 849	-112	277
Nordkapp	1 769	1 588	187	192	166	105	1 748	1 501	-21	-87
Måsøy	754	550	130	91	47	26	671	485	-83	-65
Kvalsund	494	451	174	201	120	121	440	371	-54	-80
Hasvik	564	450	82	64	18	20	500	406	-64	-44
Loppa	659	417	102	98	54	43	611	362	-48	-55

3. Havbruksnæringa i Finnmark

3.1. Verdikjeden

Figuren under illustrerer på generell basis verdikjeden til havbruksnæringa. De øverste boksene viser hvilke varer og tjenester som inngår i verdikjeden (avledet virksomhet), mens boksene nederst viser hvilke typer aktiviteter som inngår i oppdrettsproduksjonen av laks og ørret (primæraktiviteter).

Figur 2 Verdikjeden for havbruksnæringa (Kilde: Nofima)

Knytter vi dette til havbruksnæringa i Finnmark, så inngår alle verdikjedeelementene i figuren i mindre eller større grad utenom avl og eksport som er konsentrert til noen få steder i Norge. Havbruksselskapene har integrert eksportfunksjonen, og er i stor grad lokalisert til hovedkontorene.

Før er den største innsatsfaktoren i oppdrett av laks og ørret, og her er produksjonen konsentrert til noen få fabrikker i Norge. De tre dominerende aktørene i Norge er Ewos, Biomar og Skretting. Ingen av disse har fabrikker i Finnmark. Lokaliseringen av disse får således betydning for hvor store ringvirkninger som oppdrettsproduksjonen genererer lokalt og regionalt som vi skal komme tilbake til. I Finnmark er det en produsent av før. Det er selskapet Polarfeed Øksfjord AS. Fabrikken er lokalisert i Finnmark, men selger nesten utelukkende til kunder utenom fylket. Dette skyldes ifølge selskapet at de ikke har klart å komme inn på sentrale leveringsavtaler som havbruksselskapene i Finnmark omfattes av.

På produksjon av utstyr ser vi også at dette i stor grad skjer utenfor fylket. Spesielt gjelder dette anleggsmidler som forflåter og oppdrettsbåter, merder, samt på avanserte maskiner og utstyr som inngår i alle primæraktivitetene.

Primæraktivitetene til havbruksnæringa i Vest-Finnmark, som er et av fokusområdene i analysen, er synliggjort i tabellen under. For oversiktens skyld har vi også tatt med kommunene i Øst-Finnmark hvor havbruksnæringa er representert.

Tabell 3 Primæraktiviteter i havbruksnæringa i Finnmark (Kilde: Fiskeridirektoratet)

Kommuner	Antall enheter			
	Settefisk	Matfisklokaliteter	Slakting/foredling	Adm./regionkontor
Alta		21	1	3
Hammerfest		9	1	
Kvalsund		8		
Loppa		10	1	
Nordkapp		6		
Måsøy	1	6		
Hasvik	1	3		
Lebesby	2	5		
Båtsfjord	1	1		
Sør-Varanger		5		
Nesseby	1	3		
Sum	6	77	3	3

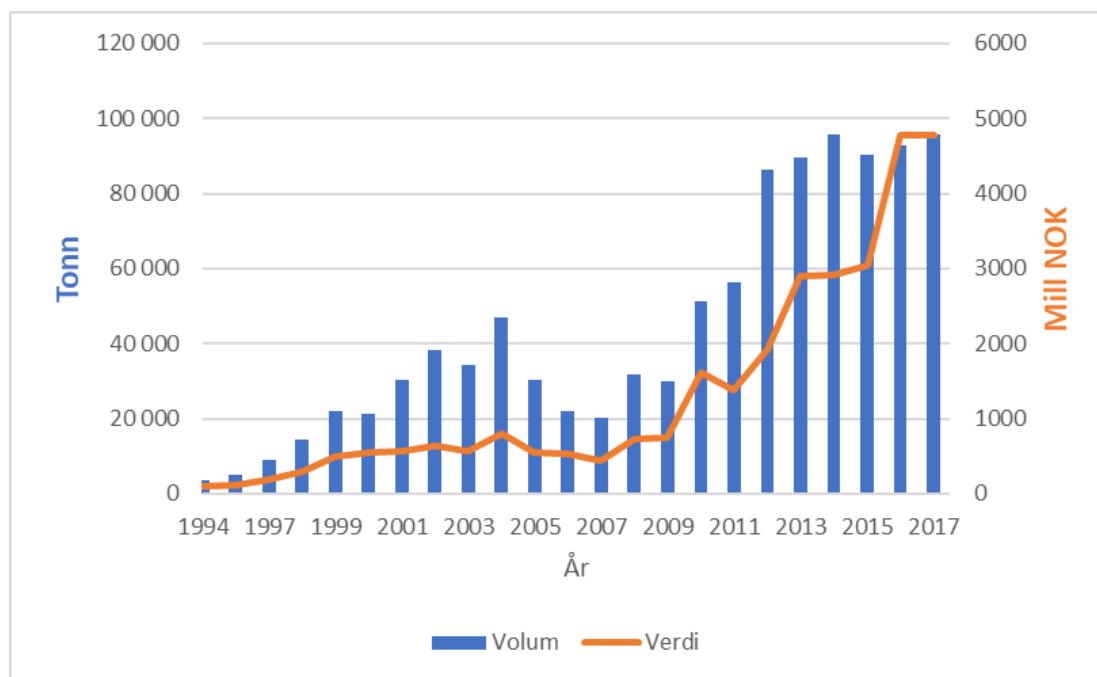
3.2. Produksjonsvolum og verdi

Oppdrett av laks og ørret har hatt en formidabel utvikling med sterk vekst i både volum og verdi. I 2017 ble det produsert om lag 1,2 millioner tonn laks til en verdi på 61,6 milliarder kroner som vist i tabellen under. Sammenlignet med 2000 representerte dette en volumvekst på 281%, mens verdiveksten var på 565%. Utviklinga i Finnmark har vært enda sterkere i samme periode med 452% volumvekst og 870% verdivekst.

Tabell 4 Oppdrett av laks i 2000 og 2017, slaktet mengde i rundvekt og verdi (Kilde: Fiskeridirektoratet)

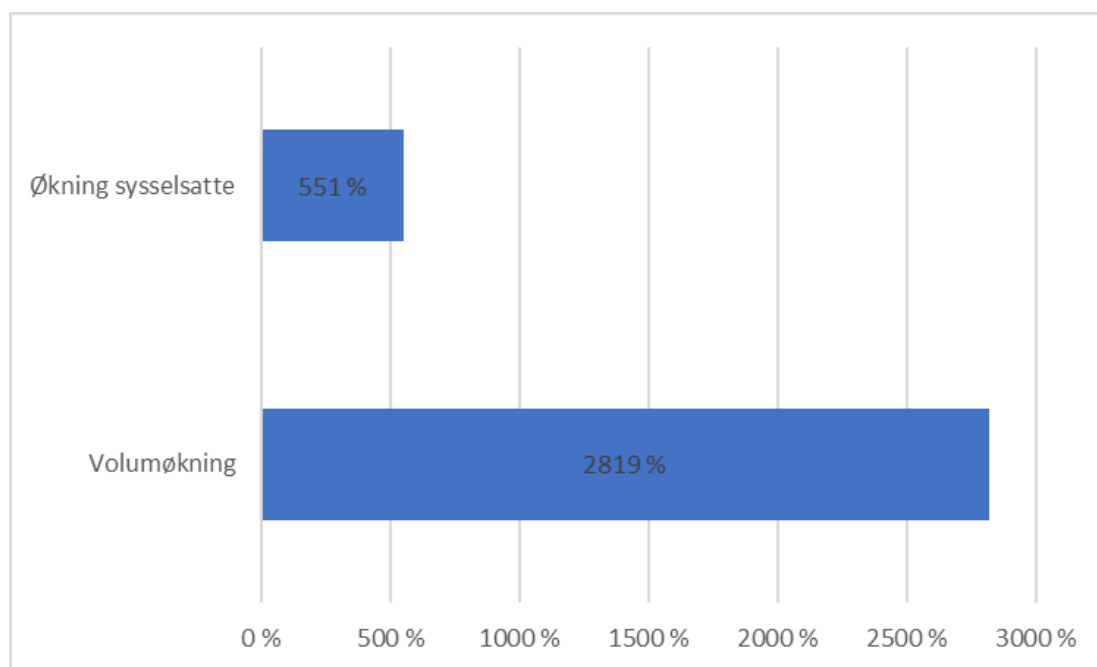
	Volum (tonn)		Verdi (1000 NOK)		Endr. %-vis 2000-2017	
	2000	2017	2000	2017	Volum	Verdi
Nordland	82 593	255 601	2 019 784	12 571 278	309 %	622 %
Troms/Romsa	39 899	186 851	914 630	9 356 652	468 %	1023 %
Møre og Romsdal	51 674	162 953	1 301 063	8 204 058	315 %	631 %
Hordaland	80 648	160 061	2 042 514	7 963 141	198 %	390 %
Sør-Trøndelag	50 987	98 825	1 173 044	5 022 089	194 %	428 %
Finnmark/Finnmárku	21 140	95 585	549 826	4 785 020	452 %	870 %
Sogn og Fjordane	40 818	93 529	1 015 173	4 637 756	229 %	457 %
Nord-Trøndelag	32 833	89 800	820 145	4 401 623	273 %	537 %
Rogaland	32 419	78 723	885 460	3 989 009	243 %	451 %
Øvrige fylker	6 864	14 426	185 389	704 385	210 %	380 %
Totalt	439 874	1 236 353	10 907 028	61 635 011	281 %	565 %

Ser vi på utviklinga i Finnmark i et større historisk perspektiv ser vi at næringen produserte rundt 3 400 tonn laks i 1994 til en verdi på 100 millioner kroner som illustrert i figuren under. I 2017 var produksjonen økt med om lag 2800% til rundt 95 000 tonn, og verdien økt med om lag 4800% til rundt 4,8 milliarder kroner. Det første oppdrettsanlegget for laks i Finnmark ble etablert i 1973 i Hammerfest med utsett av 3000 stk. smolt (Kilde: Finnmark Dagblad).

Figur 3 Volum- og verdiutvikling, oppdrett av laks i Finnmark, 1994-2017 (Kilde: Fiskeridirektoratet)

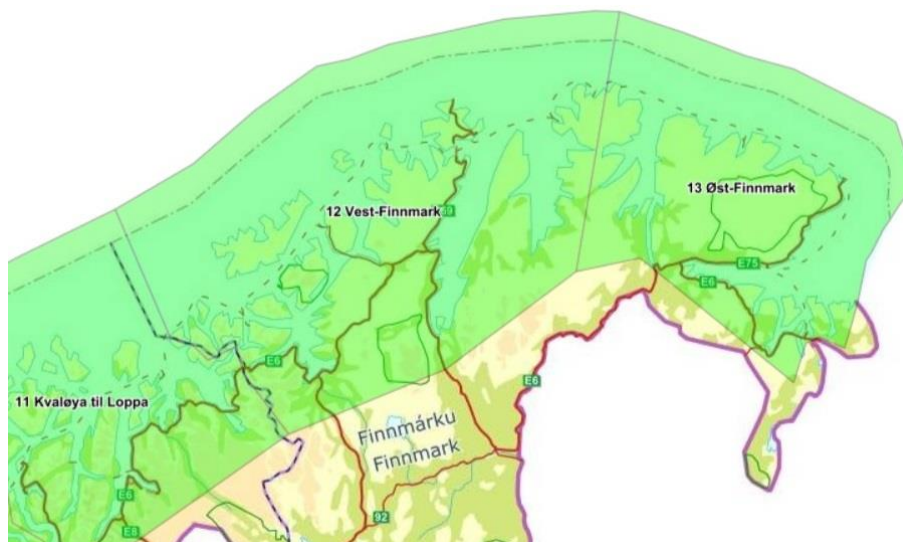
Havbruksnæringa har i denne perioden oppnådd en betydelig produktivitetsvekst gjennom satsing på teknologi og stordrift. Mens veksten i produsert mengde var på rundt 2800%, var økningen i antall sysselsatte på rundt 550% som illustrert i figuren under. I 1994 var produksjonen per sysselsatt på rundt 31 tonn, mens den i 2017 var på om lag 159 tonn.

Figur 4 Økning i mengde produsert laks i Finnmark og økning i antall sysselsatte, fra 1994 til 2017 (Kilde: Fiskeridirektoratet og SSB)

3.3. Oppdrettstillatelser fordelt på type virksomhet

Fra 15. oktober 2017 ble det innført et nytt system for kapasitetsøkning i norsk lakse- og ørretproduksjon. Kysten er nå delt i 13 områder, hvor miljøindikatorer regulerer kapasitet. Finnmark er delt inn i to produksjonsområder – Produksjonsområde 12 som er Vest-Finnmark og produksjonsområde 13 som er Øst-Finnmark. I følge denne inndelingen ligger Lebesby i Vest-Finnmark. I vår inndeling så ligger Lebesby i Øst-Finnmark, mens Vest-Finnmark består av de 7 kommunene som denne analysen omfatter.

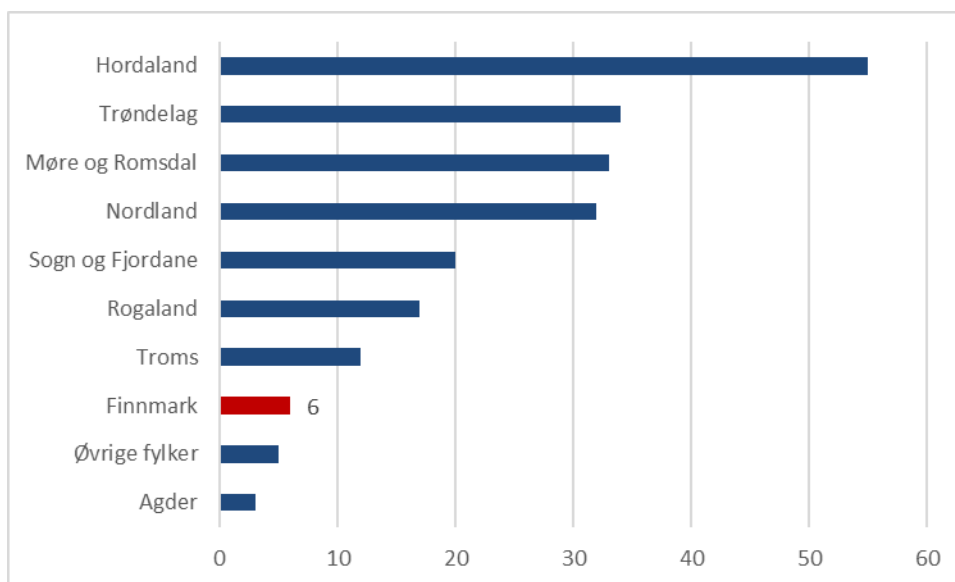
Bilde 2 Produksjonsområder i Finnmark (Kilde: Fiskeridirektoratet)

Per 31. desember 2018 var det tildelt 1 041 tillatelser for matfiskoppdrett av laks, ørret og regnbueørret. I Finnmark var det 99 tillatelser som illustrert i figuren under. Dette representerte om lag 10% av det totale antallet tillatelser. I Finnmark er 99 tillatelser fordelt på 4 havbruksselskaper, mens i Troms er 109 tillatelser fordelt på 16 selskaper hvorav 13 selskaper har færre enn 8 tillatelser.

Figur 5 Antall tillatelser for matfiskproduksjon av laks og ørret, desember 2018 (Kilde: Fiskeridirektoratet)

På settefisk er det 6 tillatelser i Finnmark, hvorav 4 av disse er i drift. I Lebesby kommune har selskapene Grieg Seafood Finnmark og Lerøy Aurora AS to anlegg med samlet årlig kapasitet på 20-30 millioner smolt. I Båtsfjord er det et anlegg med årlig kapasitet på 2,5 millioner smolt og hvor det foreligger utbyggingsplaner som vil øke kapasiteten til over 10 millioner smolt årlig. I tillegg er det tildelt tillatelse for et settefiskanlegg i Nesseby kommune som ennå ikke er realisert. I Vest-Finnmark er det et anlegg i drift i Hasvik som er eid av NRS Farming AS og Grieg Seafood Finnmark AS. I tillegg er det tildelt en tillatelse for et anlegg i Havøysund som ennå ikke er realisert.

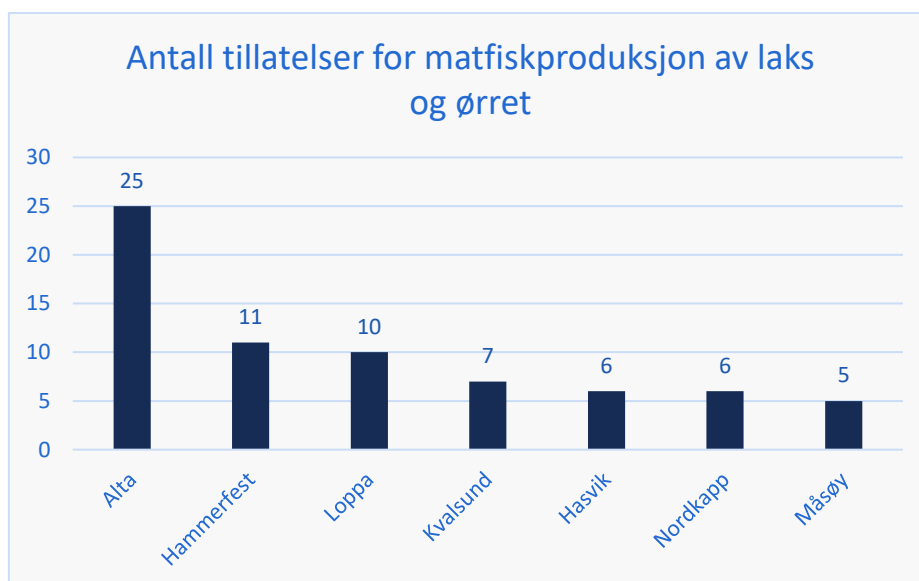

Figur 6 Antall tillatelser for settefiskproduksjon av laks og ørret, desember 2018 (Kilde: Fiskeridirektoratet)

3.4. Kommunevis fordeling av oppdrettstillatelser og lokaliteter

I Vest-Finnmark er det totalt 70 matfisktillatelser på laks og ørret der Alta har 25 tillatelser som vist i figuren under.

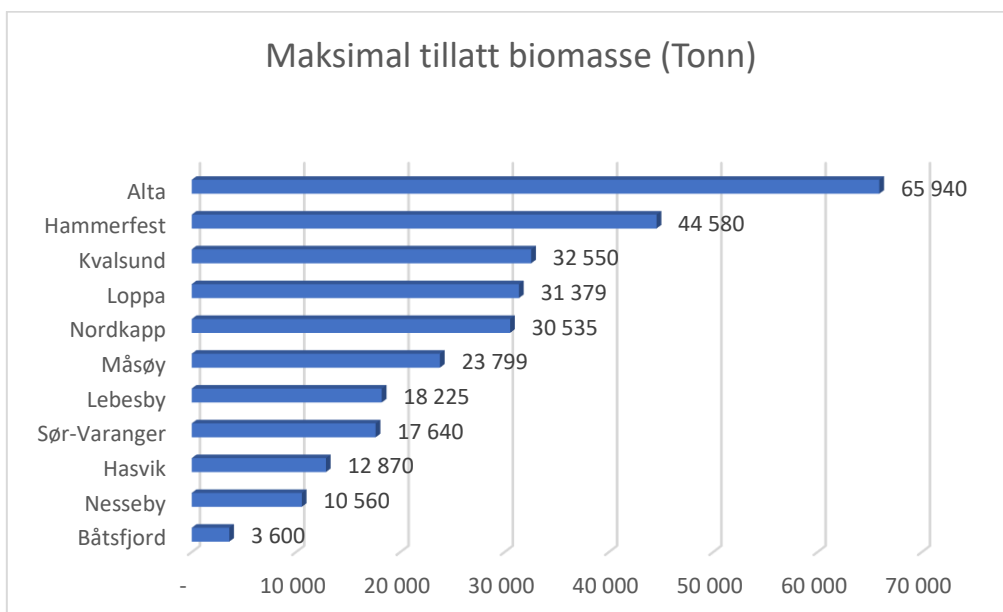

Figur 7 Antall tillatelser for matfiskproduksjon av laks og ørret per kommune i Vest-Finnmark, februar 2019 (Kilde: Fiskeridirektoratet)

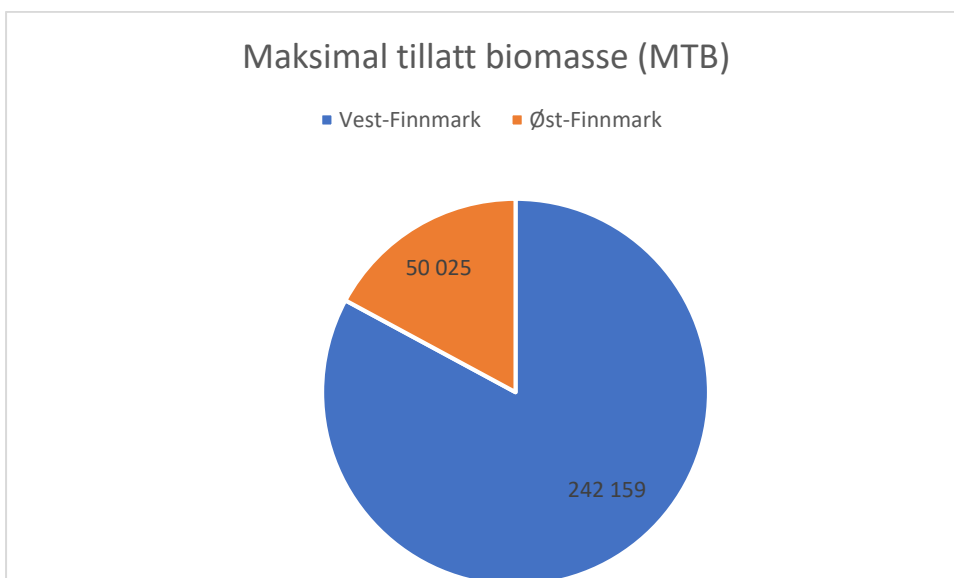
3.5. Lokalitetsstørrelser – Produksjonspotensialet per lokalitet

Samlet maksimal tillatt biomasse (MTB) er i Finnmark på 292 000 tonn, mens den for de 7 kommunene i Vest-Finnmark er på rundt 239 000 tonn totalt. Alta har frem til nå vært størst med om lag 66 000 tonn som vist i figuren under, men etter hvert vil nye Hammerfest-Kvalsund kommune overta som største enkeltkommune i Finnmark med 77 130 tonn.

Figur 8 Maksimal tillatt biomasse (MTB) for matfisk av laks og ørret, per kommune i Finnmark, februar 2019 (Kilde: Fiskeridirektoratet)

Fordeelingen mellom Vest-Finnmark (produksjonsområde 12) og Øst-Finnmark (produksjonsområde 13) er på henholdsvis 83% og 17%.

Figur 9 Maksimal tillatt biomasse (MTB) i hhv. Vest-Finnmark og Øst-Finnmark, februar 2019 (Kilde: Fiskeridirektoratet)

Lokalitetsstrukturen går i retning av flere større lokaliteter. I Finnmark er 40% av lokalitetene større enn 3 600 MTB. Hammerfest er den kommunen som har størst andel store lokaliteter der 7 av 9 lokaliteter er større enn 3 600 tonn, og med en samlet kapasitet på rundt 45 000 tonn som vist i tabellen under.

Tabell 5 Antall lokaliteter for matfiskproduksjon av laks og ørret i Vest-Finnmark fordelt på eierselskaper og kommuner, februar 2019 (Kilde: Fiskeridirektoratet)

	Grieg	Cermaq	NRS	Salmar	Sum lokaliteter	MTB (Tonn)
Alta	6	9	6		21	65 940
Hammerfest	3	5		1	9	44 580
Kvalsund		6	2		8	32 550
Loppa	6	4			10	31 379
Nordkapp	6				6	30 535
Måsøy		2	4		6	23 799
Hasvik			3		3	10 035
Sum	21	26	15	1	63	238 818

Alle lokalitetene er ikke i bruk samtidig. Produksjonen på de enkelte lokalitetene varierer mye fra år til år som følge av produksjonssykluser. Normal produksjonssyklus er at det tar 12-18 måneder fra utsett i sjø til laksen er klar for slakting. Deretter skal lokaliteten brakklegges for en periode på minimum 2 måneder.

4. Sysselsetting i havbruksnæringa i Vest-Finnmark

4.1. Sysselsetting i havbrukssektoren

Totalt var det sysselsatt 7 512 personer innen matfisk- og settefiskproduksjon av laks og ørret og andre marine arter nasjonalt som vist i tabellen under. I Finnmark skapte havbruksnæringa totalt 560 årsverk innenfor matfisk og settefisk. Sentrale utviklingstrekk i næringen er økt grad av spesialisering der underleverandører utfører oppgaver som tidligere ble utført av havbruksselskapenes egne ansatte. Et eksempel er utskillelse av fartøydriфт på lokalitetene som følge av økte krav til kompetanse og sertifikater for å håndtere fartøy som blir stadig mer avanserte. I tillegg gir dette mulighet for selskapene å fokusere mer på selve produksjonen av matfisk.

Tabell 6 Antall sysselsatte i matfisk- og settefiskproduksjon i Norge, 2017 (Kilde: SSB)

	Matfisk	Settefisk	Totalt
Hordaland	1 176	438	1 614
Nordland	950	329	1 279
Troms - Romsa	864	89	953
Møre og Romsdal	541	256	797
Sør-Trøndelag	582	145	727
Finnmark - Finnmark	489	71	560
Sogn og Fjordane	426	118	544
Nord-Trøndelag	359	121	480
Rogaland	296	163	459
Øvrige fylker	:	:	99
Totalt	5 683	1 730	7 512

4.2. Sysselsetting i havbruksnæringa i Vest-Finnmark

Med grunnlag i data fra havbruksselskapene har vi i tabellen under vist samlet antall sysselsatte i selskapenes aktiviteter i Vest-Finnmark. Antall sysselsatte var på 578 personer hvorav rundt 60% var tilknyttet matfiskproduksjon og 24% innen slakteri. Alta og Hammerfest har flest sysselsatte med nesten 70% andel. I tillegg til et relativt høyt antall ansatte innen matfiskproduksjon, er regionens to slakterier lokalisert i disse to kommunene. I Alta har også de tre havbruksselskapene regionskontor med ledelse og administrasjon. I de øvrige kommunene er sysselsettingen i hovedsak relatert til matfiskproduksjon, men også settefiskproduksjon i Hasvik. I Loppa er det også en fôrfabrikk som vi har synliggjort i oversikten selv om den ikke inngår i selskapenes primæraktiviteter. I forhold til totalt antall sysselsatte i Vest-Finnmark utgjorde sysselsettingen i havbruksnæringa om lag 3%.

Tabell 7 Sysselsatte i havbruksnæringa i Vest-Finnmark, 2017 (Kilde: Noodt & Reiding AS)

	Alta	Hammerfest	Kvalsund	Loppa	Nordkapp	Måsøy	Hasvik	Totalt
Ledelse/adm.	62	5						67
Matfisklokalitet	110	61	43	39	37	32	11	333
Slakteri	62	76						138
Settefisk							9	9
Førproduksjon				11				11
Teknisk/service	3	17						20
Sum	237	159	43	50	37	32	20	578

4.3. Andel pendling i havbrukssektoren

Vi har sett at de mindre kommunene i Vest-Finnmark har opplevd et sterkt fall i antall innbyggere og sysselsatte. Vi har også sett at disse kommunene har en negativ pendlingsbalanse, dvs. at det er flere som pendler ut enn de som pendler inn til kommunen. I følge data fra havbrukssekskapene har alle kommunene unntatt Alta innpendling av ansatte som har arbeidssted i kommunen, men ikke bosted. I Loppa har f.eks. hele 82% bosted i en annen kommune. Stor grad av innpendling kan forklares med at det ikke er tilgjengelig arbeidskraft i den kommunen der aktiviteten foregår. I tillegg kan turnusordninger bidra til at ansatte kan velge annen bostedskommune, også ut fra egne preferanser og partners behov for jobb. Dette henger henger også sammen med hvordan kommunene blir oppfattet som bo -og arbeidssted.

Tabell 8 Sysselsatte etter arbeidssted og bosted, 2017 (Kilde: Noodt & Reiding AS)

	Arbeidssted i kommunen	Bosted i kommunen	Innpendling	Utpending
Alta	237	256		19
Hammerfest	159	141	18	
Kvalsund	43	25	18	
Loppa	39	7	32	
Nordkapp	37	35	2	
Måsøy	32	16	16	
Hasvik	11	7	4	
Totalt	558	487	90	19

5. Havbruksnæringas innkjøp nasjonalt og regionalt/lokalt

5.1. Utvalg og datamateriale

Analysen av innkjøp av varer og tjenester er utarbeidet med bakgrunn i havbruksselskapenes egne leverandørregnskap for 2017. Dataene viser at selskapene kjøper inn varer og tjenester fra hele landet. Som tidligere nevnt er det en økt grad av spesialisering i næringen som følge av at næringen tar i bruk stadig mer avanserte varer og tjenester, og med økte krav til kompetanse både ved produksjon og bruk av dette. I følge Nofima sin ringvirkingsanalyse av havbruksnæringa i Troms, spiller spesialiserte leverandørselskaper en viktig rolle for innovasjonsaktiviteten i næringen. Dette både fordi det meste av utviklingen av teknologi og utstyr foregår i disse selskapene, og fordi det gjennomføres kunnskapsdeling om beste praksis og ny teknologi når leverandørselskaper har mange havbruksselskaper som kunder.

Havbruksselskapene i Vest-Finnmark kjøper varer og tjenester fra hele landet, og utfordringen har vært å synliggjøre hvilke kategorier innkjøpene kommer inn under, og hvor innkjøpene geografisk hører hjemme. Nofima har også påpekt dette i sin analyse, og nevner som eksempel bank, forsikring, teletjenester og nasjonale produksjons- og utstysprodusenter der faktureringen skjer fra hovedkontorene til disse. Samtidig har mange av disse selskapene lokale avdelingskontorer som brukes aktivt av havbruksaktørene. Lokal tilstedeværelse er også ofte avgjørende for valg av leverandører. Som følge av dette har vi allokert leveranser til lokale avdelingskontorer der disse finnes.

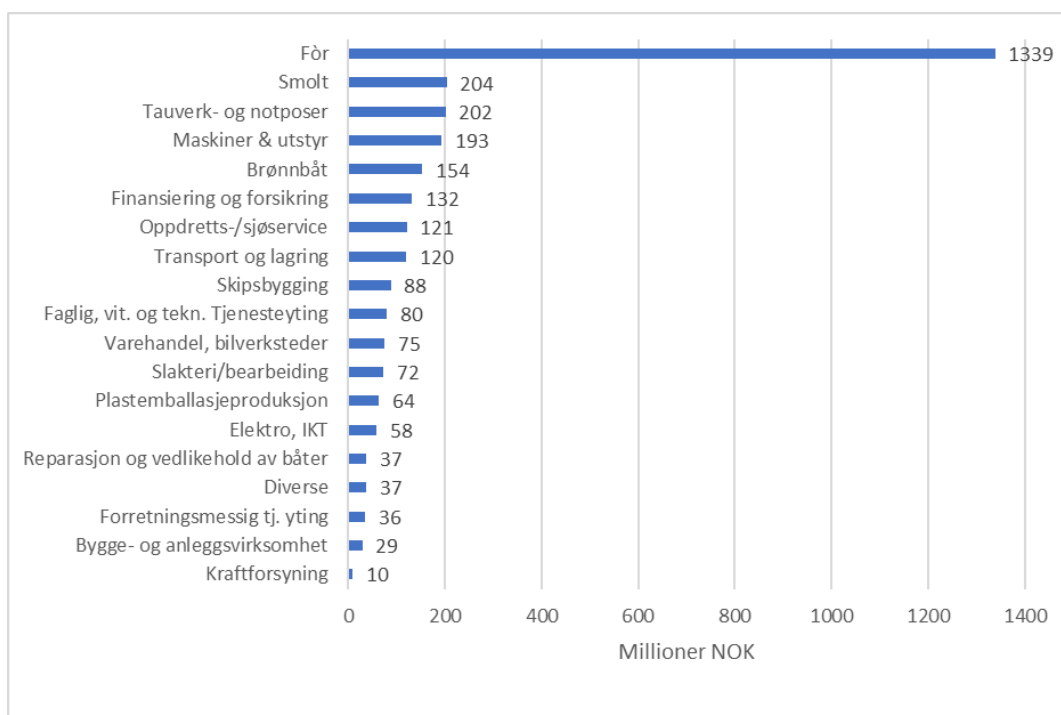
5.2. Innkjøp totalt

Havbruksselskapene i Vest-Finnmark kjøpte inn varer og tjenester for totalt 3,1 milliarder kroner i 2017. Den største enkeltkategorien var fôr med 1,3 milliarder kroner som tilsvarte 42% av innkjøpene som det fremgår av figuren under. Selskapene kjøper inn fôr fra følgende tre leverandører som alle har produksjonsenheter i Nord-Norge:

Tabell 9 Leverandører av fôr til havbruksselskapene i Vest-Finnmark (Kilde: Noodt & Reiding AS)

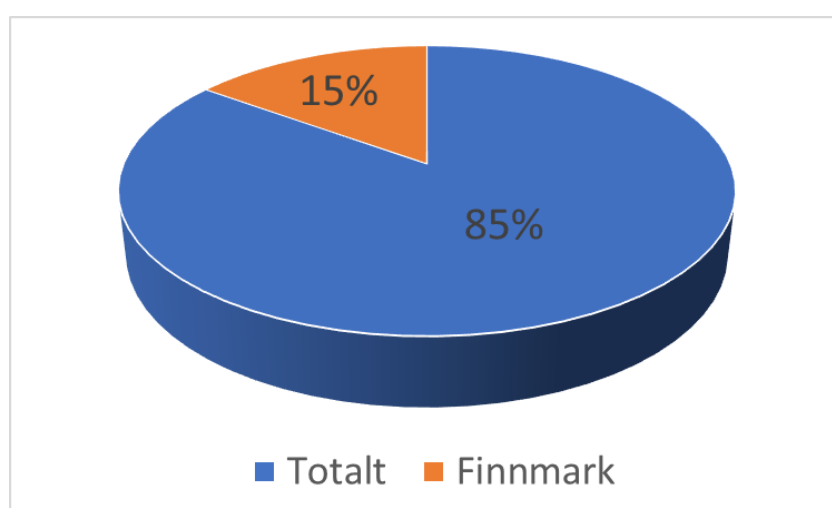
Selskap	Adresse	Mill NOK
Ewos	Ballsfjord, Troms	957
Biomar	Myre, Nordland	196
Skretting	Stokmarknes, Nordland	173

Andre store kategorier er smolt, tauverk og notposer, maskiner og utstyr, brønnbåt, finans og forsikring, samt transport og lagring som er kategorier med over 100 millioner kroner.

Figur 10 Innkjøp av varer og tjenester totalt fordelt på kategorier, 2017 (Kilde: Noodt & Reiding AS)

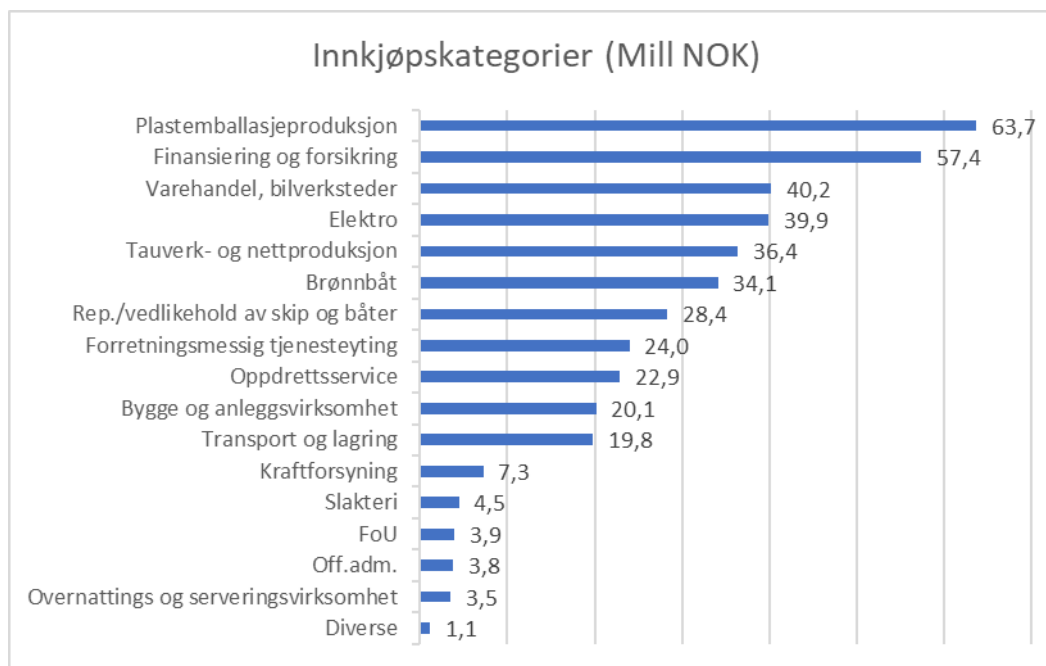
Av havbrukssekskapenes totale innkjøp av varer og tjenester på kr. 3,1 milliarder i 2017 utgjorde innkjøpene fra leverandører i Finnmark rundt kr. 447 millioner. Dette tilsvarer 15 % av de totale innkjøpene som illustrert i figur under. Dette omfatter ikke smolt levert fra anlegg i Finnmark.

Figur 11 Andel av varer og tjenester innkjøpt totalt og fra leverandører i Finnmark, 2017 (Kilde: Noodt & Reiding AS)

5.3. Innkjøp fra leverandører i Vest-Finnmark

Innkjøp fra leverandører i Vest-Finnmark var på rundt kr. 411 millioner og der de største kategoriene var plastemballasjeproduksjon, finans og forsikring, varehandel/bilverksteder, elektro, tauverk- og nettproduksjon, brønnbåt samt reparasjon/vedlikehold av skip og båter som vist i figuren under.

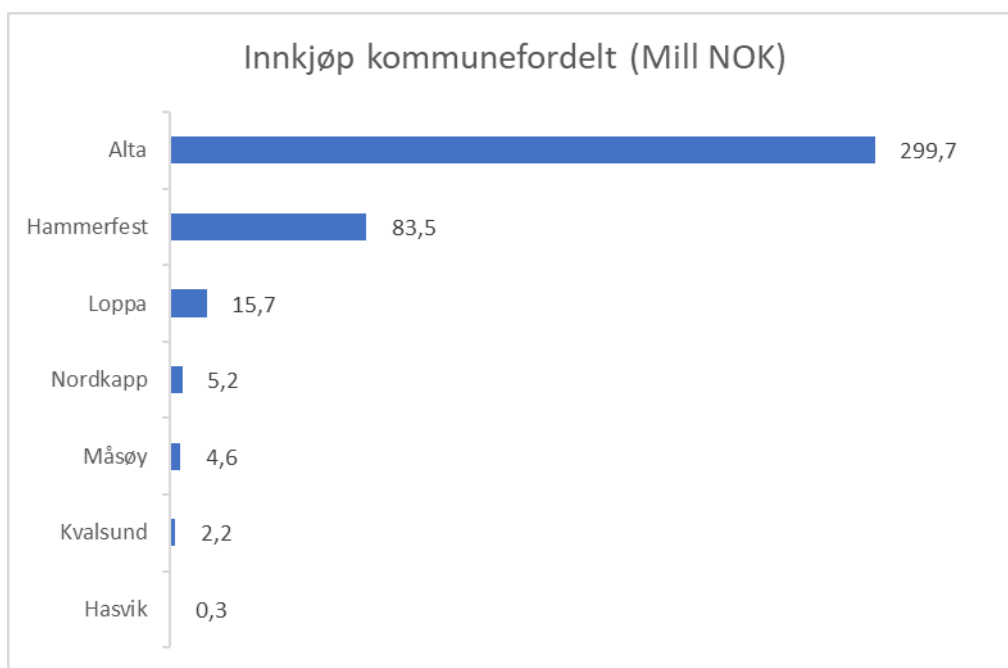
Figur 12 Innkjøp av varer og tjenester fra leverandører med postadresse i havbrukskommunene i Vest-Finnmark (Kilde: Noodt & Reiding AS)

5.4. Innkjøp fordelt på geografi

5.3.1. Vest-Finnmark

Vi har tidligere vist at Alta og Hammerfest er de største kommunene når det gjelder maksimal tillatt biomasse i tillegg til at flere av aktivitetene som selskapene utfører er lokalisert i disse kommunene. I sum gir dette også en større andel av direkte sysselsatte enn i de kommunene som i all hovedsak har matfiskaktiviteter. Dette bildet gjenspeiles også i forhold til fordelingen av innkjøp av varer og tjenester mellom kommunene i analysen som vist i figuren under. Av det totale innkjøpet på om lag 411 millioner kroner fra leverandører i Vest-Finnmark, stod leverandørene i Alta for om lag 73% og Hammerfest for om lag 20%. Kun 7% av innkjøpene kom fra leverandører i de andre 5 kommunene. I de to største kommunene finner vi også flere leverandører som har havbrukselskapene som kunder. I de påfølgende kapitlene har vi synliggjort hvordan innkjøpene i de enkelte kommunene fordeler seg på kategorier.

Figur 13 Innkjøp fra havbrukskommunene i Vest-Finnmark, 2017 (Kilde: Noodt & Reiding AS)

5.3.2. Alta

I Alta kommune finner vi flere sentrale leverandører til havbruksnæringa. Som vist i tabellen under er produksjon av plastemballasje den største enkeltkategorien, og hvor vi har en leverandør som er selskapet Bewi Polar AS (tidli. Isopro AS). Dette selskapet leverer produkter til begge slakteriene i regionen. Finansiering og forsikring er også en stor kategori i Alta. Her finner vi avdelingskontorer til de nasjonale bank- og forsikringselskapene, samt at havbrukselskapene har sine regionskontorer her og valget av leverandører sannsynligvis påvirkes av dette selv om bank og forsikring har avdelingskontorer også i de mindre kommunene. I Alta er også fylkets to brønnbåtrederier lokalisert som bidrar til at denne kategorien er stor. Innenfor oppdrettsservice finner vi selskaper som i stor grad er spesialiserte mot leveranser til havbruksnæringa. Eksempler på dette er Andersen Arbeidsdykking, Alta Akvaservice, AQS, Finnmark Rensefisk og Arges AS. På tauverk- og nettproduksjon finner vi selskapet Refa Vonin AS.

Tabell 10 Innkjøp av varer og tjenester fra leverandører i Alta kommune (Kilde: Noodt & Reiding AS)

Kategori	Sum NOK	Antall leverandører
Plastemballasjeproduksjon	63 712 708	1
Finansiering og forsikring	57 409 658	4
Brønnbåt	34 093 843	2
Oppdrettsservice	22 878 058	5
Tauverk -og nettproduksjon	15 607 380	1
Varehandel, bilverksteder	20 985 907	>40
Forretningsmessig tjenesteyting	20 311 193	>40
Elektro	19 743 414	7
Bygge og anleggsvirksomhet	18 351 145	29
Transport og lagring	7 264 565	16
Kraftforsyning	5 738 069	2
Slakteri	4 461 091	1
Off.adm.	1 229 414	1
FoU	3 941 803	6
Overnattings og serveringsvirksomhet	2 331 391	22
Diverse	846 107	>20
Rep./vedlikehold av skip og båter	808 443	6
Totalt	299 714 191	

5.3.3. Hammerfest

På innkjøp fra leverandører i Hammerfest er kategorien tauverk- og nettproduksjon størst. Her er det en leverandør som er selskapet Mørenot Hammerfest AS. Elektrotjenester er også en stor kategori med 4 leverandører med JM Maritim AS og Gagama Elektro AS som de to største.

Tabell 11 Innkjøp av varer og tjenester fra leverandører i Hammerfest kommune (Kilde: Noodt & Reiding AS)

Kategori	Sum NOK	Antall leverandører
Tauverk- og nettproduksjon	20 835 970	1
Elektro	19 470 358	4
Varehandel, bilverksteder	15 416 343	>20
Transport og lagring	10 392 562	10
Rep./vedlikehold av skip og båter	9 781 759	4
Forretningsmessig tjenesteyting	2 146 699	14
Off.adm.	1 967 621	1
Bygge og anleggsvirksomhet	1 708 739	13
Kraftforsyning	1 128 719	1
Overnattings og serveringsvirksomhet	641 461	15
Diverse	24 888	5
Totalt	83 515 120	

5.3.4. Kvalsund

I Kvalsund kommune finner vi i hovedsak leverandører som i all hovedsak selger sine varer og tjenester lokalt som bl.a. renovasjonstjenester som ligger under forretningsmessig tjenesteyting, samt dagligvarebutikker og overnattings- og serveringsvirksomhet.

Tabell 12 Innkjøp av varer og tjenester fra leverandører i Kvalsund kommune (Kilde: Noodt & Reiding AS)

Kategori	Sum NOK	Antall leverandører
Forretningsmessig tjenesteyting	828 221	3
Varehandel, bilverksteder	640 306	3
Overnattings- og serveringsvirksomhet	249 321	1
Off.adm.	247 880	1
Transport og lagring	141 669	4
Diverse	86 283	3
Totalt	2 193 679	

5.3.5. Loppa

I Loppa kommune er leveranser av reparasjon og vedlikehold av skip og båter den største kategorien med rundt 90% av totale leveranser. Her finner selskapet Frydenbø Industrier Øksfjord AS som har alle tre havbruksselskapene som kunder. Om lag 1/3 av selskapets omsetning i 2017 var knyttet til leveranser til havbruksselskapene. Den andre leverandører, selskapet De Wilde Slipp & Mek AS har kun en liten leveranse på rundt kr. 50 000 i kategorien. Øvrige leveranser i Loppa kommune er i all hovedsak lokalt fra dagligvarebutikker, etc.

Tabell 13 Innkjøp av varer og tjenester fra leverandører i Loppa kommune (Kilde: Noodt & Reiding AS)

Kategori	Sum NOK	Antall leverandører
Rep./vedlikehold av skip og båter	14 206 665	2
Varehandel, bilverksteder	834 111	3
Off.adm.	156 018	1
Transport og lagring	483 725	2
Diverse	176 624	4
Totalt	15 857 143	

5.3.6. Nordkapp

I Nordkapp kommune finner vi leverandører som i stor grad leverer varer og tjenester lokalt, og hvor vi ikke har selskaper som er spesialiserte på leveranser til havbruksnæringa.

Tabell 14 Innkjøp av varer og tjenester fra leverandører i Nordkapp kommune (Kilde: Noodt & Reiding AS)

Kategori	Sum NOK	Antall leverandører
Varehandel, bilverksteder	1 741 511	8
Transport og lagring	738 306	2
Elektro	706 933	2
Rep./vedlikehold av skip og båter	598 386	3
Forretningsmessig tjenesteyting	447 341	3
Kraftforsyning	412 769	1
Overnattings- og serveringsvirksomhet	218 674	3
Diverse	195 681	6
Off.adm.	134 026	1
Bygge- og anleggsvirksomhet	75 080	1
Totalt	5 268 707	

5.3.7. Måsøy

I Måsøy kommune er leveranser av reparasjon og vedlikehold av skip og båter den største kategorien med 63% av totale leveranser på rundt 4,6 millioner kroner. Her finner vi selskapet Frydenbø Industrier AS, avd. Havøysund (tidl. AS Havøysund Patentslipp). Av selskapets totale omsetning i 2017 stod leveranser til havbruksselskapene for rundt 9%.

Tabell 15 Innkjøp av varer og tjenester fra leverandører i Måsøy kommune (Kilde: Noodt & Reiding AS)

Kategori	Sum NOK	Antall leverandører
Rep./vedlikehold av skip og båter	2 958 689	1
Transport og lagring	819 848	3
Varehandel, bilverksteder	344 199	3
Forretningsmessig tjenesteyting	249 977	2
Overnattings- og serveringsvirksomhet	104 410	2
Off.adm.	88 195	1
Diverse	3 000	1
Totalt	4 568 317	

5.3.8. Hasvik

I Hasvik kommune finner vi ikke leverandører som helt eller delvis er spesialiserte på leveranser av varer og tjenester til havbruksnæringa. Dette sammen med en relativt begrenset oppdrettsaktivitet kan forklare hvorfor innkjøpene er svært lave. Det skal legges til at selskapet Nordnorsk Smolt AS ikke er inne i tallmaterialet. Foretar vi en sammenligning med Lebesby kommune hvor det er lokalisert to store smoltanlegg der det ene er eid av Grieg Seafood Finnmark AS, var de totale innkjøpene fra leverandører i Lebesby på kr. 1,5 millioner. Av dette stod kraftforsyning for 1,1 millioner. Restbeløpet på kr. 400 000 kom i all hovedsak innen varehandel & bilverksteder. Sannsynligvis vil bildet i Lebesby kunne overføres til Hasvik slik at totalbeløpet vil være noe større.

Tabell 16 Innkjøp av varer og tjenester fra leverandører i Hasvik kommune (Kilde: Noodt & Reiding AS)

Kategori	Sum NOK	Antall leverandører
Varehandel, bilverksteder	234 745	2
Bygge- og anleggsvirksomhet	15 000	1
Elektro	7 988	1
Overnattings- og serveringsvirksomhet	3 915	1
Off.adm.	2 966	1
Totalt	264 614	

6. Oppsummering og sentrale utviklingstrekk i havbruksnæringa – påvirkning på lokale ringvirkninger

6.1. Oppsummering

Havbruksnæringa i Finnmark har opplevd en formidabel utvikling siden årtusenskiftet. Fra å være ei næring med i all hovedsak matfiskproduksjon på noen mindre lokaliteter, har næringa utviklet seg til å bli fullintegret industrivirksomhet med settefisk, matfisk, slakterier og regionskontor. I kjølvannet av dette har vi fått flere selskaper som enten er helt eller delvis spesialiserte på leveranser til havbruksnæringa slik som emballasjeproduksjon, brønnbåt, sjøservice- og dykkertjenester, utstyrsproduksjon som patentbeskyttet førslange mv. I tillegg er det en voksende FoU-virksomhet knyttet til problemstillinger som havbruksnæringa har regionalt og lokalt med Kompetansefylke Laks i Alta som en sentral aktør i dette.

Vi ser også at ringvirkningene i stor grad følger «de store talls lov», dvs. at de største ringvirkningene finner vi i de to største kommunene Alta og Hammerfest som har størst antall og bredde av bedrifter og som innehar flest aktiviteter knyttet til havbruksnæringa. I tillegg er det også her vi finner avdelingskontorene til nasjonale leverandører, samt finner flere selskaper som leverer skreddersydde varer og tjenester til næringa. Imidlertid så ser vi også at det er mulig for leverandører på mindre steder å skape seg en sterk posisjon som leverandør til havbruksnæringa. Et godt eksempel på dette er Frydenbø Industrier Øksfjord AS og Frydenbø Industrier AS, avd. Havøysund.

Havbruksnæringa i Vest-Finnmark er svært konsentrert gjennom at nesten samtlige oppdrettstillatelser er kontrollert av tre store selskaper. I tillegg er en 4. gigant, Salmar Nord AS i ferd med å etablere seg i regionen. Selv om dette i utgangspunktet kan være utfordrende for små lokale leverandører, ser vi at de store selskapene er opptatt av å prioritere innkjøp fra leverandører som er lokalisert i regionen eller i kommunen der aktivitetene foregår. Dette gir åpenbart muligheter for også små leverandører hvis de kan levere i forhold til kundekrav.

På spesialiserte og avanserte leveranser og tjenester vil det stille store krav til innovasjonsevne og vilje hos leverandørene som følge av konkurranse fra større leverandører i andre regioner. Selskapet Akva Group ASA som startet som en produsent av plastmerder i Nordland i 1974, og som gjennom egenutvikling og oppkjøp etter hvert har blitt en global aktør med et stort spekter av varer og tjenester som er skreddersydd for havbruksnæringa.

Den positive viljen som er hos havbruksselskapene for å foreta innkjøp lokalt og regionalt bør leverandørene i regionen utnytte gjennom samarbeid og/eller oppkjøp/fusjon for å kunne levere både bredde og volum, samt teknologisk nivå på varer og tjenester. På større investeringer som i forflåter og oppdrettsbåter kan en mulighet for lokale leverandører være å komme inn på levering/installasjon av utstyr og innredning. Vi har eksempler på at selskaper

innenfor bygge bransjen har utført ombygginger/utvidelser av bygningsdelen på fôrflåter. På bygging av fiskefartøyer er det ikke uvanlig at reder bruker lokale leverandører på utrustning av fartøyet på områder som skipselektronikk, hydraulikk/vinsjer, innredning mv.

For vertskommunene til havbrukssektorens virksomheter, er det i særlig grad i de kommunene hvor vi kun finner matfiskaktiviteter og som ikke har leverandørindustri, at vi ser begrensede ringvirkninger i form av lokale innkjøp. Ringvirkningene her er i stor grad på direkte sysselsatte og gjennom at ansatte har bosted i kommunene i forhold til skatteinngang og rammeoverføringer fra staten. Minst mulig innpendling vil her være helt sentralt. Utover dette har kommunene kun begrensede muligheter for inntekter som f.eks. eiendomsskatt.

6.2. Sentrale utviklingstrekk – påvirkning på lokale ringvirkninger

Sentrale utviklingstrekk i havbruksnæringa er konsentrasjon, stordrift og spesialisering både på primæraktiviteter og på avledede virksomheter som fôr, brønnbåt, utstyr, tjenester mv. Ute på oppdrettslokalitetene, som er kjernen for mange av vertskommunene i Vest-Finnmark, skjer det til dels store endringer. Mange av oppgavene som røkterne utførte tidligere er overtatt av selskaper som leverer spesialiserte tjenester. Dette gjelder montering/utlegg av merder, notbehandling, rengjøring av merder og notposer, dykkertjenester, samt fartøydriфт knyttet til oppdrettslokalitetene. I tillegg skjer alt av leveranser av smolt og fôr av fartøyer som er spesialiserte for dette. I sum bidrar denne utviklinga til at mer av sysselsettingen flyttes ut av den primære verdikjeden og over i avledet virksomhet.

Neste trinn i denne utviklinga er at oppgaver sentraliseres og fjernstyres. Eksempel på dette er NRS Farming AS, avd. Finnmark som har flyttet fôroperasjonen fra lokalitetene til en egen enhet i Kunnskapsparken i Alta. Dette skal gi mer effektiv og høyere kvalitet på operasjonen som igjen skal bidra til lavest mulig fôrfaktor. FoU-konsernet Sintef har gjennomført forskningsprosjekter som skal bidra til etablering av ubemannede matfisklokaliteter gjennom bruk av avansert teknologi som droner, sensorteknologi etc. En utvikling i retning av at det blir stadig mindre behov for sysselsatte på lokalitetene skaper naturlig nok utfordringer for vertskommunene, og hovedspørsmålet blir da hvordan de skal oppnå gjenytelser for areal som avsettes til havbruksnæringa. Uten noen form for skattelegging vil kommunene måtte legge til rette for at det etableres/bygges opp større leverandører i sine kommuner til havbruksnæringa.

Vi ser også en utvikling i retning av færre og større slakterier som kan få konsekvenser for kommuner som i dag har dette i sin kommune. I Vest-Finnmark har aktørene tidligere presentert planer om et felles slakteri som skal erstatte de to som i dag er etablert i Alta og Hammerfest. Blir dette gjennomført vil det kunne få store konsekvenser for den kommunen som mister sitt slakteri. Forsøk med slakteskipet «Norwegian Gannet» vil også kunne skape omveltninger i næringa hvis dette blir vellykket med færre landbaserte slakterier. Storstilt satsing på slakteskip kan innebære at laksen blir hentet ute på lokalitetene, bløgget, slaktet,

sortert og pakket om bord før det leveres til et sentralt distribusjonspunkt for videre transport til markedene med bil og/eller tog.

Innovasjonsgraden og takten er høy i havbruksnæringa. Dette sammen med størrelsen og veksten, og at mange av primæroppgavene (fortsatt) er desentralisert, gir muligheter for etablerte leverandører og gründere som ønsker å etablere en posisjon som foretrukket leverandør. For vertskommunene vil fokus på tilrettelegging for etablering av leverandørnæring stå sentralt, og skape attraktive lokalsamfunn som bidrar til minst mulig innpendling i samarbeid med havbruksselskapene og øvrig næringsliv, FoU og virkemiddelapparat.

7. Referanser

Fiskeridirektoratet, Bergen. Nøkkeltall for norsk havbruksnæring

Nord24.no (2019). Reportasje om laksepioneringene i Finnmark.

SSB. Nøkkeltall for befolkning, befolkningsutvikling, sysselsetting, sysselsettingsutvikling

Namdalsavisa (2016). Reportasje om verdens største forflåte.

Nofima, Tromsø. Ringvirkningsanalyse av havbruksnæringen i Troms. Rapport 1/2018, utgitt januar 2018